I. I. U.
I
1117
L

N. IORGA

—III—

* CE ÎNSEAMNĂ * POPOARE BALCANICE

Conferință ținută la Ateneul Romîn în ziua de 13 Decembre 1915.

VĂLENIĬ-DE-MUNTE

„Neamul Românesc", Tipografie și Legătorie

1916

Prețul: 50 de bani.

www.dacoromanica.ro

N. IORGA

—III—

* CE ÎNSEAMNĂ * POPOARE BALCANICE

Conferință ținută la Ateneul Romîn în ziua de 13 Decembre 1915.

VĂLENII-DE-MUNTE

„Neamul Românesc", Tipografie și Legătorie

1916

www.dacoromanica.ro

Onorat auditoriu,

Să-mĭ daţĭ voie să vă amintesc că aceasta este o conferinţă şi nu un discurs, şi prin urmare, fiind o conferinţă, şi nu un discurs, are o parte de învăţătură, care, nu numaĭ că nu permite partea de retorică, dar o înlătură în cea maĭ mare parte.

Aceasta era bine de spus într'un timp cînd lumea este — şi de sigur nu gîndesc să o critic pentru aceasta — fireşte maĭ setoasă de revelaţiunĭ şi de accente de pasiune, care aŭ şi ele locul lor unde trebuie, decît de lămuririĭ. Lămuririle însă iarăşĭ aŭ aicĭ, în sala de conferinţă a Ateneuluĭ, locul lor. Şi, fiindcă am fost rugat de Comitetul Ateneuluĭ ca înnainte de a întra în desvoltarea conferinţeĭ mele să explic de ce Ateneul nu serbătoreşte anul acesta cîteva deceniĭ de la întemeierea sa, îmĭ îndeplinesc datoria pe care o uitasem la începutul acestor cîteva cuvinte de întroducere. Nu e nevoie de maĭ largĭ explicaţiunĭ pentru aceasta, de oare ce nu-ĭ arde nimănuĭ în momentul de faţă de

www.dacoromanica.ro

jubileŭ. Natural însă că fiecare este dator să înlocuiască toate jubileele pe care nu le face prin toată munca pe care este dator să o îndeplinească. Și, dacă aceasta se spune de toată lumea, puțină lume îndeplinește ceia ce se cuprinde într'un astfel de sfat.

Mă întorc la subiectul mieŭ însuși, după ce mi-am îndeplinit datoria față de instituțiunea unde vorbesc.

În ceia ce urmează o să caut a da încă o orientare pentru marea muncă pe care sîntem datorĭ să o desfășurăm de acum înnainte. Căcĭ nu de la o beție de frase la un succes ușor o să trecem, pentru ca pe urmă să ne putem cufunda, saŭ în indolența noastră obișnuită, saŭ în glorificarea cu care întovărășim, din nenorocire, și lucrurile pe care le-am isprăvit și cele pe care nu le-am isprăvit, ba chiar și pe cele pe care nu le-am făcut.

Subiectul conferinței din seara acesta îl știți: în ce sens se poate întrebuința cuvîntul de popoare balcanice?

Unĭ dintre d-voastră ar putea să creadă că nu e momentul să se vorbească despre lucrurile din Balcanĭ. Putem face, adecă, numaĭ două lucrurĭ astăzĭ: să se regrete creșterea violentă și nedreaptă, prin mijloace care nu sînt cele maĭ vrednice de aprobare, a unuĭ popor ce are calitățile sale, dar în momentul de față ni arată, cu vitejie, cu spirit de sacrificiu, cu nebunie, toate defectele sale. Și, pe de altă parte,

www.dacoromanica.ro

s'ar putea spune că în Balcanĭ este un loc de plîns: pentru poporul acela a căruĭ glorioasă suferinţă a fost de atîtea orĭ proslăvită de către noĭ, după cuviinţă, şi aicĭ la Ateneŭ şi aiurea. Cum am spus însă, aceasta este o conferinţă de explicaţiunĭ, şi nu o conferinţă de regrete, care în orĭce cas nu trebute să fie prea des repetate şi rămîn totdeauna sterpe. Nu e o conferinţă de ură şi de îndemn la duşmănie împotriva nimănuĭ, ci o conferinţă de constatărĭ, la capătul cărora se va propune neapărat rectificarea părerilor greşite pe care le vom analisà în originea lor. Le vom arăta în tot răul pe care l-aŭ provocat şi vom arăta şi prin ce pot fi înlocuite izvoarele răuluĭ: printr'un izvor de binefacere pentru toate popoarele care se cuprind astăzĭ supt numele de popoare balcanice.

Dar, înnainte de toate, trebuie să răspund la întrebarea aceia tăcută care poate să fie în sufletul unora din d-voastră, dacă, adecă, în afară de năcazul pentru creşterea... neestetică — să zicem măcar atît — a Bulgarieĭ şi pentru nesfîrşit de dureroasa situaţie a Sîrbilor, dacă în afară de aceasta noĭ, în momentul de faţă, putem să avem un interes deosebit pentru lucrurile balcanice ?

Unĭĭ zic că da, alţiĭ zic că nu. Unĭĭ plîng asupra tratatuluĭ din Bucureştĭ. Interesantă operă, din nenorocire foarte puţin fecundă, făcută răpede ca să dureze puţin; făcută în necunoştinţă aproape totală de causă, pentru ca această ignoranţă să-şĭ producă acele resultate pe care orĭce fel de ig-

www.dacoromanica.ro

noranță le-a produs totdeauna, operă improvisată la sfîrșitul unuĭ noroc, care nu deschide niciodată alt noroc. Sînt uniĭ însă cari plîng tratatul și spun: păcat că n'a durat; oare nu l-am putea face din nouŭ?

Un lucru e sigur: pe base ca acelea de la 1913 nu se va putea reface niciodată tractatul redactat în Bucureștĭ, pentru că anume lucruri din situațiunea de atuncĭ s'aŭ schimbat esențial, și anume popoare din Peninsula Balcanică s'aŭ făcut mult maĭ puternice decît atuncĭ. Și alte popoare, prin starea lor de astăzĭ, arată o inferioritate menită să dureze, pentru că, prin împrejurărĭ petrecute de la tratatul din Bucureștĭ încoace, aŭ ieșit la iveală ca realităților care se impun oricuĭ lucruri de acelea pe care o ușurătate ignorantă le lăsa e o parte la 1913. Anume probleme s'aŭ fixat în liniile cele marĭ și sigure. De acuma înnainte nu poate să treacă cineva pe lîngă aceste liniĭ, fără să recunoască toată realitatea, plăcută saŭ neplăcută, care se găsește în ele. Dar nu din punctul de vedere al tratatuluĭ din Bucureștĭ, nu îndărătnicindu-ne în rîvnirea către ceia ce a dispărut pentru totdeauna, nu în aceasta se poate concentra de acum înnainte interesul nostru pentru Peninsula Balcanică.

Uniĭ zic chiar că interesul acesta să-l maĭ slăbim, căcĭ atențiunea noastră este îndreptată aiurea. O ziceam și eŭ la 1912 și la 1913, dar toată lumea, setoasă de Cadrilater, geometrisată de o agitațiune care era foarte violentă, dar care, ca multe agitațiunĭ violente, nu era tocmaĭ așa

www.dacoromanica.ro

de curată, spunea: Cadrilaterul, aceasta ne trebuie nouă astăzi, Balcanii, pe cînd alte lucruri, din sus, acelea să le lăsăm cu totul de o parte, saŭ să le amînăm indefinit.

O tristă satisfacțiune a venit mai tărziŭ pentru oamenii cari cugetaŭ altfel. Aș fi preferat să nu o am.

Și, astăzi, cînd vorbele celor puțini de atunci se adeveresc, împotriva opiniei celor mulți, este natural să se producă o reacțiune în spirite, să se spuie: să lăsăm odată Balcanii aceștia de o parte; e un pămînt de minciuni, un pămînt de trădare, de crime și de decepțiuni, în care orice sămînță s'ar arunca, nu încolțește. Și, de oare ce toate gîndurile noastre sînt îndreptate aiurea, de oare ce cellalt pămînt poate să aibă alte nevoi geografice și să creeze alte probleme, am încheiat epoca balcanică a preocupațiunilor noastre pentru a ne gîndi la vre-o epocă exclusiv carpatică.

Da, cine ține un atlas în mînă și urmărește două linii de munți, poate să zică: aicî sînt Balcanii, dincoace Carpații, și să studieze popoarele din umbra lor numai supt înfățișarea lor de astăzi. Așa este; Carpații, cu tot ce se ține de dînșii c. pămînt și oameni, sînt deosebiți, în unele privinți, de tot ceia ce se ține ca pămînt și oameni de Balcani. Dar pentru cine vede lucrurile cu mai multă pregătire și consacră ceva mai multă atențiune pentru pătrunderea sensului lor, nu e tocmai așa. Să zicem — nimeni nu mă poate împiedeca de a o zice ca

www.dacoromanica.ro

teorie, şi, dacă sîntem oameni, nimeni nu ne-ar putea împiedeca de a o şi făptui —, să zicem că hotarele ţerii noastre, ar fi, într'un viitor mai apropiat saŭ mai depărtat, altele. Oare această schimbare a hotarelor ţerii noastre mai sus ar schimba oare cu desăvîrşire legăturile noastre cu lumea balcanică? Cînd se uită cineva superficial la o hartă ar zice da, aşa este: aicĭ avem Prutul, Siretiul, Ialomiţa, Dîmboviţa, Oltul, Jiiul, toate rîurĭ care curg de sus în jos şi, într'un frumos curs şerpuit, se îndreaptă către linia cea mare a Dunării. Şi, atîta vreme cît legătura va fi numaĭ cu Dunărea, legătura aceasta ar fi şi o legătură cu Balcanii. Dar lucrul se schimbă cu desăvîrşire cînd trecem în alte ţerĭ, care aŭ alte rîurĭ, cu alt curs, ce indică altă direcţiune.

Am spus şi eŭ odinioară că regiunea de dincolo de Carpaţi are oarecare legătură, o netăgăduită legătură cu Ţinuturile de la Marea Adriatică, decĭ că pămîntul acesta se îndreaptă către altă Mare. Este foarte adevărat. În istoria evuluĭ mediu vedem oraşele săseştĭ din Ardeal care aŭ toate legăturile lor apusene în părţile acestea de către Marea Adriatică: negustoriĭ Sibiiuluĭ, Braşovuluĭ în veacul al XIV-lea călătoresc fără îndoială şi la Brăila, cătînd drumul către Marea Neagră, dar aceiaşĭ negustorĭ mergeaŭ şi către Viena şi maĭ departe pe drumurile de uscat ce duceaŭ spre Adria. Cele d'intăiŭ privilegiĭ acordate în veacul pomenit pentru aceştĭ negustorĭ saxonĭ, carĭ căutaŭ locurĭ de trecere către Apus pentru mărfurile lor saŭ carĭ veniaŭ să primească

www.dacoromanica.ro

la hotarele regatului Ungariei mărfurile ţerilor mai depărtate, cele d'intâiŭ privilegii pomenesc de legăturile cu oraşele dalmatine. Este sigur că stăpînirea românească în regiunile nordice ar avea, pe lîngă alte avantagii, şi marele avantagiu de a ne pune în legătură cu acel Apus, din care fără îndoială a parte esenţială din fiinţa noastră naţională şi o parte esenţială din sufletul nostru modern vine. A fost o descălecare de ostaşi ai lui Traian, venită după descălecarea ţeranilor imigraţi din Italia în timpuri mai îndepărtate; dar a mai fost, după această descălecare — de şi nu se mai poate întrebuinţa termenul în timpurile noastre —, a fost ca o pogorîre a Duhului Sfînt pornit, nu din regiunile Răsăritului, ci din lumea Apusului, care a format un suflet noŭ. Prin urmare mai strîns am fi legaţi de Apus, prin această schimbare către Nord a hotarelor noastre.

Unii ar mai adăugi pe lîngă aceasta un fapt, absolut incontestabil: cursul rîurilor din regiunea ardeleană merge în altă parte, de la Răsărit la Apus, iar nu de la Nord la Sud. Adevărat, dar să nu uităm un lucru: că aceste rîuri se strîng toate în marele canal colector al Tisei, care curge în aceiaşi direcţie de la Nord la Sud şi confundă apele sale cu apele Dunării. E indiferent care e cursul afluenţilor dacă, astfel, cursul rîului principal ne îndreaptă iarăşi către aceleaşi nevoi dunărene. Ţinînd samă de acest fapt, aceiaşi nevoie balcanică o întîlnim ca şi în ceia ce priveşte orînduirea rîurilor din părţile

www.dacoromanica.ro

noastre. Prin urmare, chiar admiţînd ceia ce dorim, cu toate acestea, chiar şi supt raportul legăturilor geografice, şi regiunile acestea, fără să se înlăture neapărata legătură cu rosturi apusene mai pronunţate, îşi aŭ legăturile lor puternice cu Dunărea şi, prin Dunăre, cu Peninsula Balcanică. Deci şi de acum înnainte, orîce ar fi, orîcît de mult ne-am occidentalisa din noŭ, orîcît de mult am primi din noŭ înrîuririle apusene pe care le iubim, pe care sufletul nostru le cere mai mult, cu toate acestea chiar şi în forma aceasta, Balcanul va păstra importanţă pentru noi.

O va păstra supt atîtea alte raporturi. Balcanul are nevoie de o cultură economică şi sufletească. Îmi aduc aminte că, acum cîţiva ani de zile, un ministru bulgar, om foarte cuminte, — nu ştiŭ dacă e mulţămit saŭ nu de ceia ce se petrece astăzi — d. Şişmanov, a venit la Bucureşti. Era atunci ministru al Instrucţiunii Publice şi căuta să cunoască instituţiunile culturale de la noi. A venit şi la Universitate şi a ascultat lecţiuni acolo, dorind să vadă cum se înfăţişează învăţămîntul superior la noi. Îi eraŭ cunoscute reformele lui Haret, a apreciat partea practică din ele, le-a imitat întorcîndu-se în ţara sa. D. Şişmanov a spus atunci o vorbă foarte cuminte: Noi vă dorim din toată inima să progresaţi, să progresaţi mult şi răpede. Dar a adus un avertisment: să progresaţi mult şi răpede, fiindcă noi sîntem în urma d-voastră şi ne grăbim. Dar, zicea el, dorim să înnaintaţi, fiindcă sîntem un

www.dacoromanica.ro

popor econom și avem nevoie de o mulțime de lucruri: decît să le importăm din depărtatul Apus, dacă le găsim în preajma noastră, sîntem foarte bucuroși. Nu rămîne decît să ne pătrundem de înțelesul cel adevărat și să ne folosim și de înțelesul ironic al unor urări ca acestea, să ni dăm sama că, de sigur, cu populația noastră, cu desimea populației noastre, cu calitatea populației noastre, cu tradițiile poporului nostru, cu ușurința de comunicație cu Vestul a țerilor noastre, putem îndeplini acel rol în Peninsula Balcanică care, chiar în afară de considerațiuni de chilometri pătrați, ni-ar asigura locul pe care l-am pretins totdeauna și numai foarte rare ori am căutat să-l luăm în spinare și să-l menținem.

Și, fiindcă a fost vorba de chilometri pătrați, dați-mi voie să fac o observație care cred că este potrivită față de obiceiurile mentalității publicului nostru. Publicul nostru se uită cu multă grijă, în schimbările care se petrec pe harta Europei, la mutările de graniță. Sînt atîția cetățeni romîni cari în fiecare dimineață înseamnă cu steguleț drumul oștilor și tremură ca nu cumva numărul de chilometri căpătați de unii beligeranți să întreacă numărul de chilometri de care dispunem noi. Este o preocupare patriotică foarte explicabilă; dați-mi voie însă să cred că chilometrul înseamnă ce cuprinde: un chilometru de Belgie face altceva decît un chilometru de Siberie; un chilometru de pămînt roditor din binecuvîntatele noastre locuri face altceva decît un chilometru din stînca de dincolo de Dunăre

BIBLIOTECA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
www.dacoromanica.ro

și un chilometru cuprinzînd tradiția noastră neîntreruptă de autonomie politică timp de secole întregi face altceva decît un chilometru de improvisație politică pe alt teren. De aceia, fiindcă lumea, în momentul de față, este foarte dispusă să se cufunde într'un fel de melancolie descurajantă, care ni slăbește forțele, cred că era bine să adaug această parentesă în ceia ce privește putința noastră de a face din chilometrii strămoșilor noștri, pe cari nu i-aŭ furat de la nimeni, mai mult decît chilometri luați cu hapca de alții. Luați aceasta ca învățătură, și veți găsi într'însa, în orice cas, un îndemn spre muncă și credință. Cine nu vine astăzi să samene muncă și credință, acela este un răŭfăcător. Melancolicii să facă bine să se închidă cu melancolia lor între ceĭ patru pereți ai caseĭ proprii: oricine face un pas spre public este dator să nu spuie un singur cuvînt care să nu fie un îndemn și un element de speranță (aplause călduroase), care să nu fie o manifestare de optimism, optimism de bună voie saŭ cu sila, dar optimism dătător de vigoare unuĭ popor.

După toate aceste considerații preliminare, dați-mĭ voie să întru în chiar miezul chestiunii.

Ce sînt popoare balcanice, aceasta crede că știe toată lumea. De atîta vreme se întrebuințează acest termen, care, de și de atîta vreme, nu e totuși așa de vechiŭ cum își închipuie unii. Dacă ar fi spus cineva unuĭ diplomat, unuĭ călător, unuĭ om de știință, unuĭ scriitor din veacul al

www.dacoromanica.ro

XVIII-a vorba de «popoare balcanice», n'ar fi înțeles nimic. Termenul acesta, de și foarte mult întrebuințat în ultimele decenii, este de o origine mai nouă: anume interese și anume confusiuni au determinat noțiunea de popor balcanic în sensul în care se întrebuințează curent. Natural că, atîta vreme cît Împărăția turcească își întindea hotarele sale pănă la Marea Adriatică, de o parte, și pănă la Marea Neagră, de cealaltă parte, pănă la Arhipelag, la Sud, și se sprijinia la Nord, nu pe Dunăre, ci pe Carpați, nu putea fi vorba de «popoare balcanice». Era vorba atunci de Turci, de rasa dominantă, și de raiale, de popoarele supuse: între raialele acelea chiar deosebirea nu se făcea tocmai clar; deosebirile de rase, esențiale, permanente, nu erau bine văzute. Cutare așeza, din interes politic sau din simplă ignoranță, pe Romîni alături de Slavi. Era o categorie în ceia ce privește pe Greci, a căror descendență netăgăduită și absolută din strămoșii epocei clasice era crezută de toată lumea într'o vreme de cultură înnainte de toată clasică, prin școala iesuită; Grecii trebuiau să fie puși de o parte. Dar chiar în aceasta nu era o cunoștință adevărată a poporului grecesc modern care făcea să nu fie confundați cu Slavii, cum eram noi, confundați, ci erau amintirile de odinioară. Prin urmare nu un călător care străbătuse pe acolo, nu acei cari întrau în contact cu dînșii, — și nu cu Grecii din Fanar, otomanisați în sufletul lor, ci cu Grecii trăind în vechea lor tradiție, din Moreia, din Macedonia și alte părți, — nu aceștia

www.dacoromanica.ro

deosebiaŭ pe Grecĭ de celelalte populaţiunĭ, ci-ĭ deosebiaŭ ceĭ cari-şĭ aduceaŭ aminte de Temistocle şi de Pericle şi puneaŭ pe urmaşiĭ lor la o parte de represintanţiĭ raseĭ slave saŭ de romanitatea dunăreană.

Încă odată, în vremea aceasta nu eraŭ, evident State balcanice; era o singură Împărăţie: Împărăţia romană trecută în stăpînirea Turcieĭ, în marea lume politică otomană. În această mare lume politică otomană se despărţiaŭ numaĭ două straturĭ: stratul stăpînitor păgîn şi stratul supus creştin, în care, cu deosebirea aceasta a Grecilor, determinată maĭ mult de motive clasice decît actuale, se confundaŭ toate populaţiunile dominate din această peninsulă. Exista o chestiune a Imperiuluĭ otoman, dar nu exista o chestiune a populaţiilor din Imperiul otoman. Se văzu însă că Turciĭ decad, biruiţĭ de atîtea orĭ, smulgîndu-li-se provinciĭ de la un războiŭ la altul, şi lumea a început să se gîndească la faptul că Împărăţia aceasta nu va putea dură. Şi se credea cu multă naivitate, cu graba pe care o aŭ cugetătoriĭ politicĭ une orĭ, că Împărăţia turcească o să se isprăvească răpede. Era să maĭ dureze, chiar înnainte de transformarea eĭ totală din momentul de faţă, care înseamnă nu o supravieţuire, ci o substituire de viaţă. Turcul de astăzĭ crede că poartă numaĭ uniformă străină; nu: Turcul de astăzĭ isprăveşte să se transforme, nu pe din afară, ci pe dinnăuntru în altceva decît ceia ce a fost odinioară. Aceasta nu înseamnă Turc, ci înseamnă că nu va putea fi niciodată Turc.

www.dacoromanica.ro

Dar în secolul al XVIII-lea se credea că Împărăția otomană se desface. În folosul cui? Al Marilor Puteri vecine. Nu se gîndia nimeni la desfacerea Turciei în folosul naționalităților care trăiesc înnăuntru, în toate combinațiile de State viitoare care se făceau prin acest secol al XVIII-lea. Căci popoarele erau atît de rău cunoscute, fixate așa de puțin în granițele lor, înțelese așa de puțin în drepturile lor! Secolul al XVIII-lea a cunoscut dreptul cuceririi, dar n'a vrut să recunoască dreptul de opunere, în puterea principiului național, la orice fel de cucerire. Prin urmare toate lucrurile acestea au făcut să se presinte o problemă a Orientului otoman în care nimeni nu se gîndia la popoarele care trăiseră atîta vreme, cum se zice, supt jugul turcesc — noi vom zice mai drept, față de amintirea Imperiului otoman, trăiseră în alcătuirea politică dominantă, în energia războinică și incontestabilul spirit de aspră și sigură administrație, de depărtată origine romană, al Turcilor, fiindcă Turcii au fost numai imitatori stîngaci, grosolani, în cea mai mare parte, ai lumii romano-bizantine pe care o înlocuiseră.

A venit pe urmă veacul al XIX-lea. S'a zis, cu o dreptate incontestabilă, că veacul al XIX-lea pornește cu recunoașterea dreptului național. Revoluția cea mare n'ar fi făcut decît să puie la gură trîmbița care să anunțe tuturor popoarelor capabile de a trăi și celor ce nu s'au dovedit capabile de a se ridica la o viață proprie că de acum înnainte încetează orice apăsare din partea

www.dacoromanica.ro

străinătăţii şi că fiecare naţie are dreptul să trăiască deosebit, cu limba, cu tradiţiile, cu viitorul său. Este o mare greşală. Pentru oratorii de circumstanţă, pentru retorii cu cîntec în laringe, pentru specialiştii în cabotinagiu oratoric, de cari avem destui, pentru dînşii Revoluţia francesă a cutreierat Europa de la un capăt la altul, trezind naţionalităţile la viaţă. Nu e aşa. Revoluţia francesă a vorbit de naţiunea politică, n'a vorbit de naţiuni etnice; naţiunea pentru Revoluţia francesă înseamnă «poporul», aşa cum l-am cunoscut, în forma caricaturală care a dat vieţii noastre politice multe emoţiuni falşe şi multe zguduiri de care ar fi putut fi cruţată foarte uşor. «Poporul» Bucureştilor care face demonstraţiile de pe străzi, nu e însă poporul cel adevărat, care Dumnezeu ştie cît rabdă şi cît de puţin capătă în schimbul răbdărilor lui. Deosebirea e esenţială, şi să nu profanăm terminul de popor confundînd poporul vitejilor tăcuţi, unde sînt, cu «poporul» zgomotoşilor nevitejî, unde sînt. (Aplause puternice.) Revoluţia francesă a dat «poporul» acela care trimitea la ghilotină şi acela care, cînd cădea capul cel mai binecuvîntat de Dumnezeu al naţiunii pe eşafod, aplauda scena sîngeroasă, aplauda pierderea naţională a unei strălucite inteligenţe, a unui talent fără pereche, a unei virtuţi. Da, Revoluţia francesă a cucerit unde a putut şi a stăpînit unde a putut, şi tot aşa a făcut şi Napoleon I-iu. Dacă conştiinţa naţională s'a trezit pe urmă, a fost nu pentru că a provocat-o Revoluţia francesă, ci pentru că s'a ridicat indig-

www.dacoromanica.ro

nată împotriva încercării Revoluției franceze, care continuă tradiția monarhiei cuceritoare, de a supune popoarele mai slabe popoarelor mai tari.

Astfel Spaniolii, de o parte, Germanii, de alta, Rușii, mai tîrziu, anume populațiuni din părțile noastre, prin imitațiune, s'au trezit în epoca Revoluției francese, dar numai fiindcă au simțit datoria de a apăra individualitatea lor împotriva marilor șivoaie cuceritoare. Cuceritorii prin gust și cari n'au niciun ideal înnaintea ochilor sînt cei mai mari criminali pe cari i-a putut produce omenirea. Cineva care cucerește pentru gloria sa personală sau vrăjind prin formule mincinoase poporul său, este un răufăcător de cea mai miserabilă speță. Dar este ceva care-l face iertat, pentru binele care răsare, fără voia lui, din răul pe care a căutat să-l răspîndească: suferința apăsării trezește națiunile.

Iată, noi, istoricii, putem augura astăzi, cînd se săvîrșesc fapte ca ale cuceritorilor de atunci, că resultatul imediat va fi înnălțarea pe ruinele actelor silnice de cucerire tocmai a popoarelor care se credeau că au fost zdrobite pentru totdeauna. (Aplause îndelung prelungite.) Așa s'a întîmplat și atunci. Este învățătura tuturor timpurilor. Istoria se repetă, fiindcă sînt legile naturii, poruncile lui Dumnezeu, care, orîcari ar fi oamenii, orîcare ar fi națiunile, se îndeplinesc tot așa. Sînt mai tari și decît modele, și decît norocul, și decît cel mai favorabil moment pe care soarta îl dăruiește individualităților și națiunilor.

**

www.dacoromanica.ro

S'a început atunci a se vorbi şi de popoarele din Peninsula Balcanică, Francesi, ca Cyprien Robert, aŭ vorbit de Slavii din Balcani; alţii, cugetători poeţi din Franţa, Anglia, Germania s'aŭ încălzit pentru mişcarea grecească de la 1821 şi vorbiaŭ de «marea naţiune greacă». Prin urmare iată că în lumea balcanică, confusă odată, răsar în opinia publică a Europei, răsar în planurile de viitor ale Occidentului, care el domină viaţa politică aceste două mari grupe naţionale.

În ceia ce ne priveşte pe noi, iubitorii poporului romîn aŭ răsărit în Apus ceva mai tîrziŭ, nu din vina noastră numai, poate une ori chiar prea puţin din vina noastră, ci din vina altora. Eram în drumul culturii, aveam însuşirile noastre; haina noastră «bizară», plină de romantic şi pitoresc putea să atragă pe cineva aici; dar impresia pe care o lăsam era că sîntem un popor antipatic. Aşa e şi acum. Să nu ni pară răŭ. Popoarele care înnaintează încet şi sigur sînt cele care nu se bucură de simpatia generală. Cel mai mare răŭ pe care-l poate da norocul este să te alinte toată lumea pe braţe. Nenorocirea poporului grecesc în secolul al XIX-lea a stat în aceia că de dragul lui Temistocle şi Pericle toată lumea a năvălit cu sfaturile, a dat speranţe, a făgăduit, dar numai cînd şi-a dat sama poporul grecesc de zădărnicia tuturor complimentelor şi a căutat în el însuşi elementele sale de putere, s'a întîmplat ceva. Oamenii naivi cari umblă astăzi cu un fel de termometru sentimental în mînă, cerşind sim-

www.dacoromanica.ro

patiile la dreapta saŭ la stînga, oamenii aceştia nu pot să trezească decît un zîmbet din partea acelora cari-şi daŭ sama că nu cu acadele sentimentale se hrăneşte un popor, ci că popoarele se hrănesc cu ceia ce prin munca braţelor lor, fie şi în mijlocul antipatieĭ generale, ştiŭ să smulgă pe basa dreptuluĭ lor. (Marĭ aplause.)

Va să zică, d-lor, a răsărit de odată, prin frumoasa carte a luĭ Cyprien Robert, prin lucrările luĭ Ami Boué şi ale altor represintanţi aĭ studiuluĭ etnografieĭ în Balcanĭ, a răsărit massa slavă de o parte, masa greacă de altă parte. Ami Boué a fost un distins cercetător al Balcanilor; Cyprien Robert a fost unul din ceĭ maĭ bine înzestraţi printre romanticiĭ ştiinţificĭ: sînt şi astăzĭ scriitorĭ politrcĭ cari caută argumente în Cyprien Robert şi Ami Boué. Şi poate pe Cyprien Robert l-aş lăsa maĭ bine de o parte, fiindcă ce poate să culeagă cineva, în delicateţa problemelor etnografice din Balcanĭ, din paginile unuĭ diletant, care judecă limita dintre naţiunĭ după costumul pe care l-a întrezărit, după silabele care i-aŭ lunecat la ureche şi, înnainte de toate, pe basa uneĭ reale simpatiĭ, dar uneĭ pregătirĭ total insuficiente! Adaug însă că prin interesul acesta din partea Apusenilor cari aŭ venit în Balcanĭ am avut una din cele maĭ interesante cărţi despre Bulgarĭ în cele d'intăiŭ timpurĭ ale mişcărilĭ lor către libertate. Este cartea pe care un însemnat om politic din Franţa, un înnaintat, un radical, Blanqui, a scris-o aproape de anul 1840.

Prin urmare cercetarea Peninsuleĭ Balcanice

www.dacoromanica.ro

a pornit cu mult interes şi cu multă căldură de la o bucată de vreme, amestecîndu-se pe lîngă interesul ştiinţific şi interesul politic. Anumite Puteri aŭ trimis cercetătorĭ cari nu eraŭ îndrăgiţĭ numaĭ de etnografie, geografie şi istorie, ci eraŭ îndrăgitĭ şi de anume scopurĭ particulare politiceĭ ţerilor lor. Aŭ venit două categoriĭ foarte distincte de cercetătorĭ ştiinţifico-politicĭ saŭ politico-ştiinţificĭ, din cari unĭĭ porniaŭ de la Viena, ceĭlalţĭ de la Petersburg. Îĭ trebuia Austrieĭ o Albanie? Se găsiaŭ totdeauna cercetătorĭ cari reduceaŭ toată viaţa din Apusul Peninsuleĭ Balcanice la rosturĭ albanese. Cunoaştem lucrurile acestea şi din timpurile din urmă. (Ilaritate.) Umblaŭ să caute Albanesĭ în locurĭ în care n'aŭ fost niciodată saŭ sînt numaĭ din timpurĭ foarte recente, în urma migraţiunĭĭ săvîrşite la stîrşitul veaculuĭ al XVIII-lea saŭ la începutul secoluluĭ al XIX-lea. Pe de altă parte, Rusia trimetea pe cîte un Venelin, Slav originar din monarhia Habsburgilor, care se stabilise însă în Rusia, în tovorăşia armatelor ruseştĭ, şi el umbla în toate părţile căutînd cît maĭ mulţĭ Bulgarĭ ca să-ĭ opună Sîrbilor pe cari Austria credea să-ĭ poată întrebuinţa. Pe lîngă aceasta, Puterile liberale, Franţa şi Anglia, aveaŭ tot interesul de a da cît maĭ multe rosturĭ în Balcanĭ Grecilor.

Acum, orîce ar spune cineva astăzĭ saŭ ar fi spus ieriĭ despre poporul german, despre poporul frances saŭ engles, ideĭ cît de exagerate, cît de puţin corespunzătoare realităţiĭ, în bine saŭ în

www.dacoromanica.ro

rău, oricît ar fi căutat să scadă aceste popoare ori le-ar fi crescut peste limitele adevărate, aceasta n'are niciun fel de influență asupra vieții acestor mari națiuni, care-și cunosc perfect trecutul, cunosc viața lor actuală supt toate raporturile și-și dau sama de condițiunile în care se pot desvolta în viitor. Nu e tot așa atunci cînd este vorba de popoare a căror pregătire abia începe, mai ales în ceia ce privește viitorul lor, în ceia ce privește tendința lor de expansiune, de complectare a hotarelor lor. Popoarele acestea se vor îndrepta după cele ce se vor spune despre ele în dreapta sau în stînga. Numai noi știm cîte greșeli politice am făcut pe basa cărților în care se vorbia de noi și în care se căuta să se îndrepte acțiunea noastră în cutare sau în cutare direcțiune: apărea o carte în Apus, cartea aceasta aproba cutare direcție, — noi ne simțiam datori a aduce la îndeplinire cele ce ni le impuneau alții în legătură cu interesul lor. Așa s'a făcut și cu popoarele balcanice. N'a fost unul care să nu poată găsi în anumite cărți, pornite dintr'anumit interes politic străin, îndemnuri către o misiune pe care umerii lui erau prea slabi ca s'o poarte. *Au fost crescute în megalomanie toate popoarele balcanice.* Confusia, care era natural să domine în starea puțin înnaintată a studiilor istorice, geografice și etnografice, a contribuit și ea ca aceste îndemnuri la megalomanie, care veniau din străinătate în legătură cu anumite interese, să prospereze. Încă înnainte de a se liberà pe deplin din stăpînirea turcească, înna-

www.dacoromanica.ro

inte de a se constitui o Serbie cu totul desfăcută din relațiunile de vasalitate față de Sultanul din Constantinopol, înnainte de a se pune basele unei Bulgarii, înnainte ca Grecia să capete măcar hotarele restrînse pe care i le-a dat la 1830 conferința de la Londra, înnainte ca Muntenegrul să treacă din situațiunea de cuib de munte la aceia de district cuprinzînd și o bucată de Mare și cîmpii favorabile culturii, înnainte de a se vorbi de o Albanie care să se poată întemeia și să poată trăi, înnainte de toate lucrurile acestea naționalitățile din Peninsula Balcanică aŭ format fiecare pentru dînsele un program balcanic unitar.

Iată ce vreaŭ să zic prin aceasta. Cînd aŭ răsărit Grecii la 1821, ei nu împărțiaŭ teritoriul pe care-l stăpîniaŭ prin autoritatea Sultanului în despărțiri naționale bine trase. Ei ziceaŭ: noi sîntem urmașii Bizantinilor; Bizantinii aŭ stăpînit toată Peninsula Balcanică, aŭ ajuns pănă la Dunăre, aŭ trecut Dunărea, și-aŭ întins influența pănă în Carpați; într'un anume moment regatul Ungariei li-a fost vasal. Nu mergeaŭ așa de departe încît să cugete la o suzeranitate asupra regatului Ungariei saŭ la stăpînirea asupra țerilor noastre, dar unitatea vieții viitoare a Peninsulei Balcanice pa basa națională grecească o credeaŭ cu putință.

La 1821, cînd a început mișcarea grecească ea nu voià să întemeieze o Grecie nouă; răsculații din Morea, revoltații din Constantinopol,

www.dacoromanica.ro

eteriștiĭ din Sculenĭ și Drăgășanĭ, din părțile noastre, ierolohiții luĭ Ipsilanti și cîțĭ tovarășĭ de luptă pentru libertate aŭ fost, toți voiaŭ să reînființeze Imperiul Bizantin de odinioară, cuprinzînd și pe toțĭ Slavii, în calitatea lor de ortodocșĭ, și poporul latin de aicĭ de la Dunăre, în margenile acestuĭ Imperiu Bizantin restabilit. Veți zice: mare nebunie! Evident mare nebunie, și care a fost plătită scump, cum se plătesc toate nebuniile. Dar unul din ceĭ maĭ cuminți representanți aĭ spiritului elin, Capo d'Istria, un diplomat care nu venia din fundul unuĭ sat al Moreiĭ saŭ din Iași și Bucureștĭ, ci fusese ministrul de căpetenie al Țaruluĭ, Capo d'Istria a păstrat definițiunea aceia că orĭce om face parte din Împărăția Sultanuluĭ și este de religie ortodoxă, este și Grec. Vedeți: nu scăpa nimenĭ în Balcanĭ din înglobarea în viitor cu națiunea elenică.

În acelașĭ timp cînd Grecii duceaŭ lupta lor pentru libertate, Sîrbiĭ purtaŭ în alte condițiunĭ propria lor luptă pentru întemeierea unuĭ Stat deosebit.

Statul luĭ Caragheorghe și al luĭ Miloș Obrenovicĭ, cum am arătat și aicĭ acum cîteva săptămînĭ, avea o basă foarte solidă: se răzima pe vitejia unor țeranĭ între carĭ nu era unul care să nu simță rostul luĭ în Stat, se întemeia și pe un bun simț rustic al celuĭ care presida cele d'intăiŭ acte din viața acestuĭ Stat. Cu toate acestea n'a trecut multă vreme și teoreticianiĭ din Belgrad aŭ formulat la rîndul lor o teorie slavă care trebuia să cuprindă toțĭ Balcanii, lă-

www.dacoromanica.ro

sînd doar Grecilor oarecare teritorii la Sud. Acum în urmă, într'o foaie dușmană Sîrbilor — și este evident ignobil să fie cineva dușmanul unuĭ popor care a trecut prin ce aŭ trecut Sîrbiĭ și a trecut cum aŭ trecut Sîrbiĭ în suferințele lor de astăzĭ, dar sînt oamenĭ cari nu deosebesc tocmaĭ bine ce este nobil de ce este ignobil și cred că pot să calce în picioare pe dușmanul biruit —, eĭ bine, într'o foaie dușmană Sîrbilor, se cuprindea o ciudată prefață a unuĭ traducător sîrb de prin anii 1860. Traducînd o operă italiană, fără nicĭo legătură cu acea operă italiană și cu bunul simț, el spunea că rasa sîrbească este așezată tocmaĭ în centrul Europeĭ și că menirea cea maĭ mare în regiunea aceasta răsăriteană îĭ revine. Sînt Grecĭ undeva, maĭ jos, — de rosturile dunărene se preocupa foarte puțin —, există și un dialect sîrb amestecat cu elemente străine care se întinde către Marea Neagră, în regiunile care se numesc de obiceiŭ bulgărești. Și vă puteți închipui teoria aceasta absurdă a Serbieĭ întinzîndu-se peste toți Balcaniĭ și lăsînd doar Grecilor peninsula Moreiĭ!

Venim la al treilea popor din Peninsula Balcanică. Cînd Bulgariĭ aŭ întemeiat Statul lor, în urma războiuluĭ din 1877, și în epoca premergătoare, cînd enunțaŭ teoriĭ, teoriile acestea bulgărești eraŭ tot așa de exclusive în ceia ce privește dominațiunea asupra Balcanuluĭ întreg ca și teoria grecească saŭ teoria sîrbească. Ele ziceaŭ: în veacul al VII-lea aŭ venit în Peninsula Balcanică Bulgariĭ. Bulgariĭ aŭ adus o ideie

www.dacoromanica.ro

de Stat superioară. — am cetit eŭ însumĭ expunerea istorieĭ Bulgarieĭ făcută în felul acesta de un distins profesor de la Universitatea din Sofia, care în lucrărĭ de amănunte a dat resultate ştiinţifice de un incontestabil folos, dar care, cînd e vorba de generalităţĭ privitoare la poporul săŭ şi la viaţa balcanică în genere, elaborează teorĭ ca acestea —, Bulgarĭĭ aŭ venit decĭ cu o ideie politică nouă, şi toată Peninsula Balcanică li-a aparţinut într'un moment; afară de colţul unde strînseseră pe Bizantinĭĭ fugarĭ în laşitatea lor, toată Peninsula Balcanică aparţinea, dacă nu stăpînirĭĭ, cel puţin dreptuluĭ de stăpînire al Bulgarieĭ. Este adevărat că cel d'intăiŭ Imperiu bulgar a perit supt loviturile Bizantinilor, dar atuncĭ îndată s'a întemeiat altul. Pe cînd tot ceia ce ştim cu privire la condiţiunile etnice ale timpuluĭ arată că era atuncĭ un Imperiu purtînd numele de Bulgarie, dar sprijinit pe o populaţie albanesă şi vlahă pe populaţia Pinduluĭ. Va să zică, îndată după aceasta s'a întemeiat, după eĭ, al doilea Imperiu, bulgar ca rassă, nu ca tradiţiune politică, pe cînd numaĭ ca tradiţiune politică a fost bulgar Imperiul de Ohrida. Imperiul de Ohrida a ajuns într'anume moment să stăpînească pănă adînc către Sud fiind distrus de Bizantinĭ şi el. Asăneştiĭ, al căror caracter vlah, aromînesc, se neagă de şi izvoarele contimporane şi pomelnice numesc pe Asan «Cojoc-Alb» Asăneştiĭ aceştia, cari aŭ fost, după această teorie, Bulgarĭ de rassă, întemeiază un Imperiu naţional bulgăresc, cu cîteva secole înnainte de existenţa însăşĭ

www.dacoromanica.ro

a noțiunii de națiie, ca element întemeietor și domnitor de Stat. Păcat că nu se spune că suveranul acesta, autentic bulgar ca rasă, trăia cam cum trăiește un suveran constituțional în timpul nostru, cetind vre-un mesagiu, care să vorbească de drepturi naționale, într'un Parlament de la Tîrnova și afirmînd drepturi naționale imprescriptibile, că presa de la 1200 și ceva răspîndia în articolele înflăcărate doctrina națională și tipărituri anterioare cu două veacuri și jumătate lui Gutemberg răspîndiaŭ în mii și mii de exemplare aceste doctrine; și, dacă introduci caricatura într'un domeniu, de ce n'ai caracterisa astfel întreg domeniul și de ce n'ai introduce telegrafia, fonograful, aeroplanul și tot ceia ce are în momentul de față viața economică și militară a omenirii pentru a da un tabloŭ în care să nu se amestece în chip strigător caricatura cu adevărul?

Noi știm că era altfel: Vlahii revoltați întemelază o Împărăție. Fiindcă orice revoltă împotriva Bizanțului era după tradiție bulgărească, fiindcă teritoriul asupra căruia se întindea Statul acesta al Vlahilor cuprindea orașe bulgărești, Statul lor a căpătat caracterul politic, nu etnic, bulgar. Fiindcă teoria generală a oricării Împărății în Peninsula Balcanică nu era nici bulgărească, nici sîrbească, nici vlahă, ci era bizantină, adecă romană. Prin urmare nu era decît o încercare de a se restabili Imperiul de Orient, sprijinit pe locuitorii bulgari ai orașelor din partea de Nord a Peninsulei Balcanice și pe energia

www.dacoromanica.ro

luptătoare a elementelor vlahe în plină desvoltare etnică.

Aceasta o spunem noĭ. Teoria, care este a lui Venelin şi care a trecut la Drinov şi la toată şcoala istoricilor bulgarĭ din timpul nostru, zice altfel: Asăneştiĭ aŭ cucerit cea maĭ mare parte din Peninsula Balcanică. Aceasta este o cucerire naţional bulgărească. Prin urmare ce poate cere poporul bulgar în timpul nostru? Poate să ceară tot ceia ce a avut întâia Împărăţie bulgărească, plus a doua, plus a treia Împărăţie bulgărească, De oare ce una a fost la Dunăre, tot ceia ce s'a cucerit la Dunăre se pune în sama drepturilor actuale ale naţieĭ bulgare; alta a fost în Macedonia: tot ceia cc s'a cucerit acolo trece în sama drepturilor actuale ale naţieĭ bulgare; dar Asăneştiĭ aŭ tins şi maĭ departe, aŭ cucerit teritoriile sudice ale Peninsuleĭ Balcanice pe care ceĭlalţĭ nu le avuseră în mînă: deci tot ceia ce a stăpînit la 1240 Ioan Asan, toate teritoriile acestea trec în harta drepturilor etnografice şi politice bulgăreştĭ din timpul nostru.

Astfel şi după această teorie tot Balcanul trebuie să revie uneĭ singure naţiĭ. Falşă şi nenorocită teorie! De la această teorie nespus de falşă şi fatal de nenorocită aŭ plecat toate zguduirile nefolositoare, toate vărsările de sînge criminale, toate desilusiile teribile, a doua zi după victorie, ale popoarelor balcanice.

Popoarele balcanice n'aŭ însă niciunul dintre dînsele dreptul de a se sprijini pe tradiţia istorică

www.dacoromanica.ro

saŭ pe realitatea națională care să li dea dreptul de a stăpîni asupra întregiĭ acesteĭ regiunĭ.

De altminterĭ, chiar și calificativul acesta de popoare balcanice este un calificativ greșit.

Să ne gîndim la alte teritoriĭ peninsulare care cuprind în mijlocul lor o linie de munțĭ. Iată, Europa se termină prin treĭ peninsule: Peninsula Balcanică, Peninsula Italică și Peninsula Iberică. Ați auzit vre-odată vorbindu-se de popoare iberice saŭ de State iberice într'un sens asămănător cu sensul în care termenul de balcanic a fost aplicat popoarelor care trăiesc în această Peninsulă și Statelor întemeiate de aceste popoare? A crezut vre-odată Portughesul că, fiind iberic, are dreptul să restabilească unitatea iberică în profitul săŭ? A crezut vre-odată Spaniolul că, de oare ce Peninsula Iberică este una și singură, el are dreptul să înlăture existența unuĭ popor cu tradițiĭ naționale deosebite, cu o limbă distinctă, a unuĭ popor-frate care trăiește lîngă dînsul? Ni-a înfățișat epoca modernă o serie de lupte fratricide tot așa de neîntemeiate în originea lor, pe cît de triste în resultatele lor în alta din peninsule sudice ale Europeĭ? Nu. În ceia ce privește peninsulele celelalte, oameniĭ și-aŭ dat sama curînd de un lucru: că nu muntele, nu uscatul, nu teritoriul hotărăște rosturile deosebitelor popoare, ci ceia ce hotărăște rosturile deosebitelor popoare care trăiesc pe un teritoriu, este îndreptarea către Marea vie, spre care tinde unul saŭ altul din elementele naționale ce se găsesc supt un munte saŭ în hotarele uneĭ peninsule.

www.dacoromanica.ro

Acela care, găsindu-se într'o peninsulă, este îndemnat de tradițiile sale istorice, de interesele sale economice către o Mare, este dominat cu mult mai mult de nevoile și legăturile acesteĭ Mărĭ decît de teritoriul pe care se sprijină și de muntele care se întinde de-asupra luĭ. Aceasta este adevărat oriunde, și mai mult decît oriunde în Peninsula Balcanică.

Vedeți, chiar termenul de «Peninsulă Balcanică» este geograficește falș: Peninsula Balcanică nu este una, și este alcătuită din două unități geografice care, întîmplător, prin comoțiile de odinioară ale naturiĭ, prin schimbărĭ geologice ale soluluĭ, s'aŭ găsit reunite împreună. Peninsula Balcanică nu cuprinde numaĭ Balcanul, și se poate spune chiar că Balcanul nu este elementul esențial, ca munte, din această peninsulă; Balcanul nu are o importanță mai mare decît Rodopele, saŭ linia de munți care formează la Vest legătura între Rodope și Balcanĭ, ci muntele care pătrunde drept de la un capăt la altul corpul Peninsuleĭ, șira spinăriĭ a Peninsuleĭ Balcanice este Pindul. Între Pind și între Balcanĭ este fără îndoială o legătură, dar este imposibil să nu deosebească cineva natura absolut distinctă între Balcan, pe de o parte, și între Pind, pe de altă parte: Pindul trece de la Nord la Sud; Balcanul este o «sieră» care trece de la Apus la Răsărit. Apropiați puțin Peninsula Italică de Peninsula Iberică; gîndiți-vă că Marea care le desparte ar fi dispărut cîndva, că aceste două Peninsule ar fi lipite, n'ați avea d-voastră din Peninsula Iberică lipită de Pe-

www.dacoromanica.ro

ninsula Italică ceva care ar corespunde perfect legăturiĭ între lumea Pinduluĭ şi lumea Balcanuluĭ în Peninsula zisă Balcanică? Peninsula Balcanică este prin urmare dublă: două sisteme de munţĭ absolut deosebite ca legătură, ca orientare, ca rost de constituire. Şi astfel, odată ce Peninsula are caracterul acesta dublu, chiar cînd ţine cineva sama de munţĭ, nu poate să numească tot cu termenul de popoare balcanice naţiunile care se găsesc amestecate cu alt sistem de munte, supt umbra altor munţĭ, decît popoarele din Balcaniĭ propriu zi ĭ.

Peninsula Balcanică este scăldată însă pe coastele sale de treĭ Mărĭ. De o parte Marea Adriatică, de altă parte Arhipelagul şi, în al treilea loc, întinderea de ape de la Marea de Marmarà la Marea Neagră.

Tind oare toate popoarele balcanice — ceia ce am spus despre basa de munţĭ a Peninsuleĭ ajunge ca să răspundem: nu—, tind oare toate părţile Peninsuleĭ Balcanice, toate popoarele care locuiesc aceste părţĭ, către aceiaşĭ Mare? Se poate zice că Grecul, care nu e Balcanic de loc în ceia ce priveşte muntele, are o comunitate de Mare care să-l apropie de Sîrbĭ saŭ de Bulgarĭ; saŭ drepturile către Mărĭ deosebite creiază la naţiile acestea balcanice şi drepturĭ politice deosebite?

Marea desparte şi muntele dublu nu uneşte. Să ne coborîm la oarecare amănunte ca să se vădească acest lucru.

Se zice: Sîrbiĭ sînt un popor balcanic; ţara

www.dacoromanica.ro

lor este o țară balcanică. Serbia de la Dunăre nu e balcanică, Serbia aceia care sufere supt ochiĭ noștri, decît întru cît stăpînește o parte din regiunea apuseană a Balcanuluĭ. Serbia de odinioară, care a început în evul mediu, nu s a găsit în niciun fel vecină cu Balcaniĭ; ea a pornit de la Marea Adriatică. Serbia aceasta a fost, într'o privință, o continuare a mărciĭ carolingiene din Panonia, care se întindea și asupra Croațieĭ, Dalmațieĭ. Pe de altă parte, ea a fost o reproducere a împrejurărilor politice din Italia, și anume din părțile venețiene. Supt influența venețiană, croată, dalmatină, dar maĭ ales stăpînită de tradițiile carolingiene ale Apusuluĭ s'a întemeiat o Serbie la Marea Adriatică. Serbia aceasta a fost Serbia principală o mulțime de vreme. Nu era nicĭ măcar o Serbie slavo-greacă influențată de cultura bizantină, o Serbie de cultură orientală, ci o Serbie italiană în ceia ce privește influența; era latină în ceia ce privește, atît Biserica, pe cît și limba care se întrebuința întăiŭ în Stat. Și, după ce s'a ivit noua Serbie, în regiunea Sangeaculuĭ de astăzĭ, în Rascia, în jurul localităților Ras, în Novibazar, Serbia aceasta a rămas dușmană Serbieĭ de la Marea Adriatică. Așa încît se poate zice că astăzĭ, cînd rămășițele eroice ale armateĭ regeluĭ Petru se găsesc în Albania, nu se găsesc pe teritoriu străin, ci se găsesc pe teritoriul celor maĭ îndepărtațĭ strămoșĭ, pe teritoriul acela pe care întăia oară s'a întemeiat viața politică sîrbească, și aceasta li va da puterea morală pe care orĭcăruĭ popor luptător i-o dă faptul că supt

www.dacoromanica.ro

picioarele sale se găsește solul istoric asupra căruia strămoșii au afirmat drepturi și și-au întins cîndva stăpînirea. (Aplause călduroase.)

Prin urmare în legătură cu Adriatica, mai tărziu cu muntele, în legătură cu Pindul, a pornit Serbia. Serbia dunăreană este ultimul adăpost al Serbiei celeilalte, învinsă și izgonită de Turci. Deci se vede că întreaga direcție, pănă la sfîrșit, a rasei sîrbești nu este către Marea Neagră, ci către Marea Adriatică. Cînd Sîrbii reclamă astăzi Dalmația, n'o reclamă numai în puterea rosturilor etnografice, de netăgăduit, n'o reclamă numai fiindcă sînt mai mulți locuitori sîrbi decît de altă rasă în părțile acestea ale litoralului adriatic, ci o reclamă în mare parte fiindcă tradiția istorică îi îndreaptă aco o și necesități de viață adevărată, nu cele scoase la iveală, în concurența balcanică, de etnografii, geografii și istoricii mai noi, fiindcă cele mai naturale tendințe ale desvoltării etnografice naționale și politice îi duc într'acolo. Evident, nu vor avea pretenția de a înlocui rasa italiană în rostul său adriatic: acei cari caută să sperie lumea cu ideia unei mari flote sîrbești care ar strica rosturile Italiei în Marea Adriatică, sînt saŭ înșelători saŭ naivi. O stăpînire de litoral nu înseamnă în acelaș timp o stăpînire a Mării de lîngă dînsul; flotele englese stăpînesc multe Mări care aŭ țermuri unde alte națiĭ își perpetuează de veacuri rosturile lor; dar, cum zic, în trecut ca și astăzi, în linii generale, esențiale, Serbia și poporul sîrbesc sînt în legătură cu Marea Apusului.

www.dacoromanica.ro

Grecii, popor balcanic? De ce? Cînd, în ce moment rasa grecească s'a întins în regiunile acestea din Balcani? Grecia veche, cu cetăţile ei, se găsia în Moreia şi părţile vecine, în Pelopones şi părţile vecine ale Continentului. Acolo se întind ramificaţiile Pinduluĭ. Nu s'a gîndit nicĭun istoric al anticităţiĭ elenice, care să fi căutat în configuraţiunea soluluĭ secretul însuşirilor superioare ale raseĭ greceştĭ, să spuie că munţilor de acolo li se datoresc calităţile marĭ ale acesteĭ rase.

Munţiĭ greceştĭ sînt foarte interesanţi şi foarte puţin locuiţĭ, doar de turme de capre; dar, dacă nu mă înşel, cultura veche a Grecilor n'aŭ făcut-o caprele de pe munţiĭ sterpĭ aĭ Eladeĭ, ci cultura veche a Grecieĭ a făcut-o omul de pe ţerm; omul Măriĭ, nu capra munteluĭ. (Ilaritate.) Că totuşĭ capra munteluĭ, în timpurĭ maĭ apropiate, a putut transmite anumite însuşirĭ sufleteştĭ unor personalităţi exagerate care caricaturează poporul lor, de şi el nu merită această soartă, este altceva. (Ilaritate.)

Prin urmare, cum Sîrbul este o creaţiune a Adriaticeĭ, Grecul este o creaţiune a Mării acesteia Mediterane, a Arhipelaguluĭ, care s'a mişcat totdeauna vie în jurul coastelor dinţate ale peninsuleĭ ca şi în jurul insulelor ce alcătuiesc patrimoniul etnic al poporuluĭ grecesc. Aşa a fost, aşa este şi aşa trebuie să fie. Pe cît de neîntemeiată poate să fie o întindere a Statuluĭ sîrbesc într'anume colţ către Vidin şi

***

www.dacoromanica.ro

Sofia — Bulgarii zic că aŭ găsit acum în urmă o hartă etnografică sîrbească împărțită între soldații sîrbi, care cuprindea în limitele Serbiei iredente regiunea Sofiei și a Vidinului —, prin urmare pe cît de neîndreptățită este pretenția rasei sîrbești de a reținea toată Macedonia atunci cînd i se pot deschide alte drumuri în alte direcții, potrivit tradiției istorice adevărate, tot așa de absurd este din partea rasei grecești să lase la o parte coastele Asiei Mici și pe Grecii din Turcia pentru a se înfunda în regiuni albanese și macedonene care n'aŭ format niciodată partea cea mai prețioasă, supt niciun raport, a expansiunii poporului grecesc. (Aplause.) Dacă unii sînt prinși de furia Balcanului și lasă Marea Adriatică pentru prăpăstiile din apropiere de Sofia și Vidin, aceiași furie balcanică face pe oamenii cari aŭ înnaintea lor Smirna, ruinele Troii, insulele nerăscumpărate încă din stăpînirea străină, îi face să-și întrebuințeze toată energia diplomatică și, la întîmplare, și militară, pentru stăpînirea unor teritorii care, chiar dacă în unele părți sînt în legătură actuală cu rasa grecească, nu constituie partea esențială, partea a cării desrobire să se impună grabnic pentru poporul grecesc.

În ceia ce privește pe Bulgari, cunoașteți hărțile pe care le-ați văzut de atîtea ori. Nu știi dacă trebuie să te necăjești cînd știi cîtă suferință, cîte sforțări zădarnice, cîtă pierdere de timp și de oameni o să iasă din miserabilele aceste petece de hîrtie! Sînt hărți mai răŭfăcă-

www.dacoromanica.ro

toare decît mulțimi întregi de sălbateci, cărora li-ai da drumul într'o țară. Sînt hărți care ucid mai mulți oameni cu centimetrul lor pătrat de hîrtie colorată decît cum se distrug cu cele mai înviersunate mijloace perfecționate de nimicire tehnică din zilele noastre, fiindcă din petecul acesta de hîrtie înnebunește omul și, dacă a înnebunit omul, pe urmă, cu mijloacele ce le are la îndemînă, face toate ticăloșiile de pe lume.

Prin urmare am văzut hărți bulgare arătînd Bulgaria pe vremea cutăruĭ stăpînitor din veacul al X-lea, orĭ pe vremea cutăror alți stăpînitorĭ din veacul al XI-lea și al XII-lea; toată Peninsula Balcanică se mînjește de verde după capriciul acestor istoricĭ și etnografĭ improvisați și interesați din timpul nostru. Așa judecă Bulgaria din anul 1915, încălzită de succesul colaborației... Știți însă că e cîntec de cor și cîntec de solist, dar solistul acela e — pentru el însuși — lucrul de căpetenie. Un succes de cor am cîștigat și noĭ la 1913 : fiecare în cor își închipuie că lumea îl aude numaĭ pe el, pe cînd lumea, nu știe care e partea uĭ și care e partea celuĭlalt. Prin urmare Bulgariĭ, îmbătați de succesele acestea corale, care sînt foarte importante, dar în care deosebitele elemente nicĭ nu trebuie să se distingă, își închipuie că a venit vremea să se scalde în treĭ Mărĭ (ilaritate).

Ca figură, e foarte frumos (ilaritate). Eŭ gîndesc însă că nu poate fi ideie maĭ nenorocită decît ideie care a adus pe Bulgarĭ la această

www.dacoromanica.ro

concepție, pe cînd aveaŭ nevoie numaĭ, cum avem și noĭ și oricine, de un drum, asigurat prin tratate de comerț saŭ alianțe politice, către cutare Mare. Ca să mergĭ de la Bucureștĭ la Vîrciorova aceasta, nu înseamnă că trebuie să cumperĭ toate moșiile de la Bucureștĭ la Vîrciorova pentru a trece doar pe pămîntul tăŭ, ci ajunge să ieĭ un bilet ca să poțĭ merge de la un oraș la cellalt. Și între popoare e acelașĭ lucru : nu mergĭ numaĭ pe locul d-tale, ci și pe loc străin, cu biletul pe care ți l-a dat tratatul : Germaniĭ aŭ mers la Triest și merg de decenii, fără ca Triestul să facă parte din Statele germane. Ar fi fost o nebunie, cînd anume tratate de comerț îțĭ dădeaŭ toate garanțiile și toată putința de a ajunge unde voiaĭ, să te apucĭ de cuceririĭ, împotriva prietenilor saŭ dușmanilor, pentru un drum. Este cea maĭ imbecilă ideie care a putut să între în mintea unor rudimentarĭ cugetătorĭ politicĭ, cari parcă vin din alte secole, tîrînd după dînșiĭ cenușa cine știe căror sfărîmătorĭ de hotare din veacurĭ absurde de barbarĭ. Trebuie să aibă cineva bunul simț de a cruța și puterile sale naționale. Dacă le vor răspîndi în toate părțile, vor avea succese extraordinare, dar cată a doua zi să vezĭ unde sînt ? Fiecare din noĭ poate să risipească niște energiĭ atuncĭ cînd e hotărît să nu maĭ apuce ziua de mîne ; dar energie extraordinară nu cheltuiește acel care maĭ are nădejde de traiŭ.

Sistemul acesta trilateral în ceia ce privește drumurile poate fi găsit foarte absurd, dar e explicabil ; nu e vina unuĭ om, ci a educațieĭ

www.dacoromanica.ro

politice a tuturora; sînt vinovate ideile falşe ce staŭ la basa acesteĭ educaţiĭ politice.

La noĭ există oamenĭ foarte cum se cade, cari-şĭ închipuiaŭ cîndva că şi noĭ avem nevoie de două Mărĭ: de un petec de litoral la Marea Neagră, cît maĭ mare, de o bucăţică de Arhipelag în fund (ilaritate), şi, dacă s'ar putea şi un peticuţ de Mare Adriatică, n'ar strica. Cînd e noroc mult, cînd e berechet, încaltea să fie! (Ilaritate.)

Eĭ bine, Bulgariĭ, prin toată desvoltarea Statuluĭ care doar li-a aparţinut într'adevăr, a celuĭ d'intăiŭ Stat bulgăresc, iar nu a celuĭ de al doilea şi al treilea, aŭ ca şi noĭ nevoie de o singură Mare. Şi spun: de o singură Mare; fiindcă, de fapt, aĭ nevoie de ceia ce poţĭ să capeţĭ. Lucrul pe care nu poţĭ să-l capeţĭ este doar o suferinţă; e o perpetuă suferinţă această tendinţă către lucrurĭ imposibile, care sînt astăzĭ pentru ca mîne să n'aĭ nicĭ ceia ce aĭ avut ierĭ. Şi aceasta se poate!

Bulgariĭ aŭ, de fapt, un vechiŭ rol: rolul acela de a ţinea pe cît se poate liberă Marea Neagră pentru necesităţile elementare ale uneĭ desvoltărĭ de Stat. Dar aceasta n'o pot face singurĭ; trebuie cel puţin doĭ, faţă de covîrşitoarea putere a unuĭ al treilea, care este aicĭ, care are şi el drepturile şi nevoile luĭ, care e maĭ mare decît noĭ amîndoĭ, pentru ca faţă de dînsul să se capete atîta libertate în Marea Neagră, cîtă ni ajunge fără să ne facem moştenitorĭĭ Împăraţilor bizantinĭ. Haina Împăraţilor bizantinĭ e foarte mare; ea este o plapomă pentru toţĭ balcanicĭĭ la-

www.dacoromanica.ro

o laltă şi evident că e foarte absurd ca, atunci cînd mai mult copii împart o plapomă, unul dintr'înşii să se gîndească a o preface în mantà proprie. Da, noi împreună, înţelegînd că nu ne putem înlocui şi înlătura, că nici Romînii nu pot lua toate cadrilaterele pe care le-ar tăia în Peninsula Balcanică şi nici Bulgarii nu ni pot lua nouă malul nostru de Mare Neagră, care a fost malul strămoşilor noştri. (Frenetice aplause.) Fiindcă Sciţia Minoră, Dobrogea, cum ni arată şi cercetările d lui Pîrvan, din timpul din urmă, este în legătură, nu cu lumea balcanică, ci cu toate debuşeele fireşti ale lumii acesteia de pe malul stîng al Dunării, şi, cum este pentru noi o pretenţie absurdă a merge pănă la Varna, tot aşa pentru dînşii este o absurdă pretenţie să încerce a ridica malul lor pănă la gurile Dunării: nici noi strîmtorîndu-i pe dînşii aşa, n'am avea un moment de linişte şi nu ne-am putea gîndi la altceva în viitor, şi, tot aşa nici ei n'ar avea un moment de linişte dacă şi-ar aşeza brutal mîna peste mijlocul nostru de a respira în lume, care este Dobrogea. (Puternice aplause.)

Atunci, d-lor, vedeţi că se poate pune ceva în locul furiei balcanice exclusive de care toţi aŭ fost apucaţi pe rînd, ucigîndu-se între dînşii în profitul măririi monarhiilor vecine. Dacă se schimbă ideia aceasta falşă a balcanismului, pe care aŭ adus-o călătorii şi diletanţii geografi, dacă se înlocuieşte această noţiune moartă şi răŭfăcătoare prin noţiunea vie, binefăcătoare, dacă

www.dacoromanica.ro

se suplinește noțiunea de confusiune a munteluĭ prin noțiunea de deosebire a Mărilor, atuncĭ fiecare îșĭ vede de rostul luĭ: Grecul de Arhipelag, de Marea de Marmarà, Sîrbul de litoralul balcanic al Mărĭĭ Adriatice, cu toate drepturile care se cuprind într'însul; Bulgarul și noĭ împărțind fiecare, potrivit cu expansiunea sa economică și culturală și cu nevoile care pleacă din această expansiune economică și culturală stăpînirea asupra apelor Mărĭĭ Negre, pe care, în ceia ce privește strîmtorile cu care se termină, și unul și altul aŭ interesul de a le păstra libere, dar nu urîndu-se și dușmănindu-se, ci înțelegîndu-se, fie și, pentru acel care a greșit maĭ mult, printr'o totală refacere a ființei sale morale și o totală preschimbare a politiceĭ sale, înțelegîndu-se, zic, împreună pentru a asigura schimbul firesc de produse ale unuĭ Stat și ale celuĭlalt și libertatea apelor care scaldă coastele amîndurora.

Dar vețĭ zice: Cum d-ta, unul dintre întemeietorĭĭ Institutuluĭ Sud-Ost European, d-ta care acolo vorbeștĭ de interesele Balcanilor, înmormîntezĭ balcanismul cu desăvîrșire în seara aceasta! Ieĭ, de o parte, pe Bulgarĭ și-ĭ așezĭ în Marea Neagră, pe alțiĭ îĭ puĭ la Arhipelag și la Marea de Marmarà, pe alțiĭ la Marea Adriatică? Decĭ unde maĭ e Balcanul?

Este undeva Balcanul — și acesta este ultima parte a conferinței —, în alt domeniu decît al ambițiilor îngrijitoare. Balcanul există în alt do-

www.dacoromanica.ro

meniu decît al rivalităţilor nesănătoase, Balcanul există în altă lume decît a luptelor de nimicire, a carnagiilor fratricide care se perpetuează de decenii întregi şi contituie nenorocirea tuturor popoarelor balcanice: el există în toată amintirea trecutului, în fundamentalele nevoi ale prezentului şi în necesităţile inexorabile ale viitorului.

Mă explic. Romînii, Slavii — unii Sîrbi, alţii Bulgari; Muntenegrenii nu sînt decît tot Sîrbi —, Albanesii, — întru cît vor putea trăi, şi li urăm să trăiască şi ei cît mai mult, fiindcă sînt legaţi printr'o milenară ereditate cu propria noastră rasă: ei Ilirienii, noi înnainte de toate Traci — Grecii, — de Turci nu vorbim fiindcă viitorul lor naţional se presintă astăzi, mulţămită propriei lor voinţe, în condiţiuni de acelea încît nici profetul Mohammed n'ar putea spune ce o să li se întîmple mîne, după atîtea succese —, toate naţiunile acestea sînt în aparenţă aşa de deosebite, în alcătuirea lor etnică, dar în fond nu sînt aşa de deosebite cum par. Şi acum în urmă a mai răsărit o teorie de deosebire pe lîngă toate celelalte şi gazetele noastre aŭ făcut zgomot mare despre un articol al vecinilor de la Pesta, care vorbia despre «turanismul Bulgarilor». Turanismul bulgar datează, de fapt, de la 1913, cînd unii dintre Bulgari, în năcazul lor pe Ruşi, aŭ spus: fiindcă d-voastră ajutaţi pe Romînii, pe Sîrbi şi pe Grecii contra noastră, de acum înnainte nu mai voim să fim Slavi, ci o să fim

www.dacoromanica.ro

Mongolĭ! (Mare ilaritate.) Şi în articole din presa bulgară teoria aceasta a mongolismuluĭ Bulgarieĭ — eĭ zic: turanismul — a fost apărată. Nimic maĭ falş! Turanieniĭ luĭ Asparuc, cari aŭ venit în secolul al VII-lea, eraŭ în adevăr Turcĭ curaţĭ. E incontestabil: cu tuiurĭ, cu graiŭ uralo-altaic, cu păgînătatea specială stepeĭ europene şi asiatice. Dar aceştia eraŭ cîteva miĭ de oameni şi atît; eraŭ o bandă războinică şi o dinastie. Aŭ trecut cîteva secole, şi n'a rămas nimic din caracterele deosebitoare etnice ale claseĭ acestea dominante; s'aŭ confundat absolut în mulţimea slavă care se găsia acolo. Cînd am fost în Belgrad acum cîţĭva anĭ, un om, nu numaĭ foarte cuminte, dar şi foarte învăţat, a început să-mĭ arăte fotografiĭ luate în războiul din urmă ca să-mĭ dovedească cît de mult trăieşte rasa turanică în Bulgariĭ de astăzĭ. Tema era foarte uşoară: a ales pe ceĭ maĭ uriţĭ dintre Bulgarĭ şi i-a presintat ca tipurĭ turanice incontestabile (ilaritate). Dar cu sistemul acesta găseştĭ Turanĭ curaţĭ şi în Franţa, şi în Belgia şi în Germania şi în America-de-Sud şi oriunde, fiindcă uriciunea este ceva inestetic, dar nu etnografic (ilaritate). Nu, d-lor, acestea pot fi bune pentru servirea unuĭ scop de actualitate din partea unuĭ diletant pretenţios, dar nu cuprind nimic adevărat. Bulgarul e Slav ca şi Sîrbul, întru cît Sîrbul e slav.

Fiindcă, vedeţĭ, este o lege care domină toate legile, toate schimbările etnografice: «apa trece, pietrele rămîn» e un dicton fundamental şi în etnografie. Rasa veche e rasa principală. Cre-

www.dacoromanica.ro

deţi d-voastră că rasa slavă era aşa de bogată, încît a fost în stare să înlocuiască populaţii întregi, rămînînd cu toate acestea şi în Rusia şi în Polonia, şi în provinciile supuse astăzi monarhiei habsburgice şi dîndu-ni şi nouă anume elemente slave? Că ea a cucerit substituindu-se în întreg Balcanul, pentru ca pretutindeni să fie Slavi curaţi? Elementul cel vechiu traco-iliric a subsistat pretutindeni. N'a venit încă vremea antropologiei serioase. Antropologii sînt în cea mai mare parte încă oameni cari umblă cu o sforicică în buzunar ca să fixeze indicele cefalic la oameni întrebîndu-i ce limbă vorbesc, dar fără a întreba de trecutul familiei lor, care, acesta, este lucrul de căpetenie. Dacă întîlneşti pe cineva care vorbeşte româneşte, nu e de ajuns pentru a determina naţionalitatea lui, chiar cînd asigură că e de origine curat românească; trebuie să cunoşti perfect tot rostul unei localităţi şi, întru cît e posibil, chiar rosturile familiilor de acolo ca să-ţi servească pentru eşafodarea unei teorii. N'a venit încă vremea cercetărilor antropologice serioase; cînd va veni, garantez că în Peninsula Balcanică se va găsi, indiferent de naţiuni, o potrivire aşa de perfectă în ceia ce priveşte caracterele esenţiale ale rasei de la un popor la altul, încît nimeni să nu poată tăgădui importanţa vechiului element ilirictracic peste elementul slav suprapus.

Şi gîndiţi-vă încă la un lucru. Sîrbii: Slavi; noi: Romani curaţi. Dar toată lumea ştie că romanismul Romanilor, înnainte de a se întinde

www.dacoromanica.ro

pe malul stîng al Dunării, s'a întins pe malul drept, că dominația aceasta a fost foarte puternică și ca infiltrație de element rural țerănesc care a precedat cucerirea luĭ Traian în țerile noastre, că elementele venite la noĭ din Italia, prin infiltrația aceasta aŭ trebuit să treacă pe la dînșiĭ ca să ajungă la noĭ, că aŭ dăinuit prin regiunile iliro-trace pe care le ține azĭ poporul sîrbesc. Credețĭ că Sîrbiĭ aŭ puține elemente romanice curate, italice, în alcătuirea făpturiĭ lor etnice? N'are decît să meargă cineva să privească, să măsoare indicele cefalic al fiecăruia și să-l interpreteze cu ochiĭ luĭ, cari și ei folosesc la ceva; ochiĭ aceștia îĭ vor arăta și singurĭ că, orĭunde noĭ așteptăm Slavĭ, găsim basa ilirotracă apoĭ o pătură romană foarte importantă și numaĭ asupra tuturor acestora s'a așternut pătura ultimă a năvăliriĭ slave. Avem prin urmare elemente comune de rasă, care nu sînt secundare, ci elemente principale în deplinul înțeles al acestuĭ cuvînt «principal». Orĭcît am vrea, nu ne putem despărți de această comunitate milenară, care, în tot ceia ce alcătuiește viața populară, domină pănă astăzĭ. Am spus de atîtea orĭ și nu pierd ocasia să o repet: locuința, felul de îngrijire al ogoarelor, elementele primitive de artă, superstițiile populare de la un capăt la altul al Peninsuleĭ Balcanice, cu schimbărĭ foarte slabe, le vom întîlni. Este însă imposibil ca o comunitate de rasă unită cu vecinătate perpetuă să nu constituie un element fundamental de legătură între popoare. Cînd este numaĭ unitate

www.dacoromanica.ro

de rasă, dar vecinătatea lipseşte, aceasta se poate întîmpla, dar, cînd, pe lîngă unitatea de rasă, vine şi această vecinătate neîntreruptă, legăturile sînt de acelea pe care nicîo nebunie trecătoare a unuĭ om politic, nicîo ambiţie a unuĭ general doritor de carieră nu le poate sfărîma. Peste toate suferinţele pe care ni le dăm unĭ altora, acestea sînt elemente care rămîn.

Al doilea: viaţa noastră romană a fost comună, viaţa noastră bizantină, viaţa noastră turcească ne-a strîns împreună. Acelaşĭ popor ne-a ridicat către o cultură maĭ înnaltă: poporul roman; acelaşĭ Stat ne-a ţinut într'o organisare politică unitară: Statul bizantin; aceiaşĭ nouă rasă dominantă ni-a dat, pe lîngă multă garanţie, şi multă suferinţă: rasa turcească. Secole întregĭ am stat unĭ lîngă alţiĭ, împărtăşind clipă de clipă toate vicisitudinile aceleiaşĭ vieţĭ. Acestea sînt lucrurĭ care nu se pot înlătura. În locul balcanismuluĭ de ură, în locul balcanismuluĭ de rivalitate, în locul balcanismuluĭ de deslocuire reciprocă, punem balcanismul de comune amintirĭ istorice.

Şi am spus că, nu numaĭ în trecut, dar şi în present şi în viitor, sînt şi vor fi elemente reale care pot înlocui banditismul pe care vom fi căutat să-l înlăturăm. Iată aceste elemente: lumea fără îndoială că se va preface. Nimănuĭ dintre noĭ nu-ĭ plac marile monarhiĭ în sensul acela de a face ca popoarele micĭ să robească popoarelor marĭ, ca munca şi sîngele celor puţinĭ să ajute la gloria şi prosperitatea celor mulţĭ. Ar fi o nedreptate pe

www.dacoromanica.ro

care popoarele n'ar tolera-o. Cutare poate birui într'un moment, fie şi într'o generaţie, dar vine alt moment şi altă generaţie, şi se adună la un loc ceĭ puţinĭ, ceĭ slabĭ şi apăsaţĭ şi răstoarnă, cum s'aŭ răsturnat toate monarhiile universale, orĭce încercare de distrugere a libereĭ manifestărĭ şi desvoltărĭ a vieţiĭ lor etnice. Acesta este un adevăr istoric nerăsturnabil. Să nu maĭ plîngă ceĭ micĭ în pumnĭ, descurajaţĭ pentru ceia ce se vede astăzĭ; să se gîndească la lucrul mare care neapărat va veni mîne. Din toate lacrămile şi suspinele femeiuştelor masculine nu iese nicĭodată nimic folositor pentru nicĭun popor de pe lume.

Prin urmare monarhie de dominaţie, de exploatare a unora prin alţiĭ nu se poate; nevoile însă ale vieţiĭ economice şi culturale vor grupà neapărat, după războiŭ, aceste popoare în forme maĭ marĭ decît formele pe care le-aŭ avut astăzĭ: hotarele de Stat vor exista, steagurile vor flutura libere, fiecare se va putea bucura de priveliştea armateĭ sale apărînd scopurile sale; se va vorbi cu drag şi maĭ departe în limba fiecăruia. Însă în anumite forme, pe care le putem prevedea numaĭ neîndestulător, pe care le putem abia întrezări astăzĭ, se vor face marile comunităţĭ economice, cărora li vor corespunde anume legăturĭ politice: nu «Sfinte Alianţe» de suveranĭ, nicĭ stăpînirĭ de oştirĭ perfecte asupra naţiilor care nu sînt în stare să ridice aşa de sus mijloacele lor de apărare militară, ci în condiţiĭ de quasi-egalitate, întru cît desvoltarea unora saŭ

www.dacoromanica.ro

altora, care nu e aceiaşĭ, va permite-o, se vor stabili aceste legăturĭ.

O legătură va cuprinde Europa centrală; popoarele din Europa apuseană care aŭ luptat astăzĭ împreună se vor simţi multă vreme legate prin amintirea acestor lupte de astăzĭ: nimenĭ nu va putea sfărîma această legătură. Şi în Orientul nostru, acoperit de stăpînirea saŭ de amenințătoarea umbră imperială a Rusieĭ, se va face o nouă legătură a popoarelor, în care se va amesteca din ce în ce maĭ mult dreptatea, maĭ multă omenie, maĭ multă umanitate; va fi o vreme a Statelor-Unite şi pentru acele popoare din Rusia care n'aŭ tradiţiĭ de viaţă naţională proprie şi n'aŭ amintirĭ istorice pe care să nu le împartă cu alţiĭ. N'o să se vadă niciodată Ucraina aceia pe care o aşteaptă unĭĭ, Ucraina ce are, ca deosebire faţă de Rusia cea mare, un indice cefalic de natură maĭ mult diplomatic şi deosebirĭ de limbă care sînt maĭ mult viciĭ dialectale decît adevărate deosebirĭ de la un graiŭ la altul. Prin urmare multe din popoarele unite astăzĭ în Rusia vor fi unite pe altă basă şi cu un alt viitor în Rusia liberă, pe care o vor vedea-o veacurile de după noĭ.

Popoarele acestea din Balcanĭ, Ptatele pe care le-am întemeiat Dumnezeŭ ştie cu cîte ostenelĭ, în care am închis Dumnezeŭ ştie cîtă iubire şi cîtă jertfă, Statele acestea nu vor putea trăi deosebit, ca elemente răzleţe, faţă de aceste marĭ creaţiunĭ economico-politice ale viitoruluĭ. Unde voiţĭ să le aşezăm? De ce voiţĭ să le legăm? Să

www.dacoromanica.ro

le legăm de Rusia, cu care, în ceia ce priveşte rasa — *de fapt* —, în ceia ce priveşte amintirile şi interesele de viitor, este aşa de puţină comunitate? Să le legăm de monarhiile Europeĭ centrale, care le privesc cu cea maĭ puţin simpatică din cele două feţe? Să le legăm de depărtatul Occident, care ni e drag, dar n'are mîna destul de lungă pentru a le putea apăra în fiecare moment?

Saŭ, poate, să ne separăm pentru ca fiecare, după anumite afinităţĭ de rasă saŭ afinităţĭ culturale, să se confunde cu unul saŭ altul din Statele acestea maĭ ale viitoruluĭ? Adecă Bulgaria să formeze, cum s'a zis, podul spre Asia Mică al raseĭ germano-maghiare? Frumos rol! Noĭ să ne transformăm în cine ştie ce alt pod pentru cine ştie ce altă înnaintare? Grecia, în lumea eĭ mediterană, să-şĭ asigure şi ea doar rostul unuĭ inel de legătură între anume interese economice şi politice, de o parte, şi alte interese economice şi politice, de altă parte?

N'ar fi o decădere şi o înjosire pentru fiecare din noĭ? Nu ni cer interesele cele maĭ esenţiale ale fiinţeĭ naţionale a fiecăruia dintre noĭ să creăm, alături de marile formaţiĭ economico-politice ale viitoruluĭ, pe basa unităţiĭ romano-bizantine şi greceştĭ din trecut, o lume balcanică, — să-ĭ zicem aşa fiindcă nu găsim alt termen (aplause),—capabilă de a se apăra împotriva orĭcuĭ, cu milioane de soldaţĭ, garantînd desfăşurarea în interes propriŭ a uneĭ culturĭ şi a uneĭ vieţĭ economice care peste trecere de un veac ar fi în

www.dacoromanica.ro

stare să dea nouă elemente de originalitate şi viaţă culturiĭ viitoruluĭ european? Cine poate să spuie că dincolo este adevărul, şi aicĭ rătăcirea? Că dincolo sînt interesele adevărate şi aicĭ fantasiile unuĭ visător? Fără îndoială că *aicĭ* stă dreptatea; şi o să ajungem aicĭ. Cu cît maĭ răpede, cu atît maĭ bine, fiindcă aceĭ cari se îndărătnicesc să păstreze relele trecutuluĭ nu vor folosi prin toate relele trecutuluĭ în lumea cea nouă care se ridică astăzĭ. De sigur crimele războiuluĭ care se petrece supt ochiĭ noştri sînt tocmaĭ menite să înlăture una din suferinţele fundamentale ale omeniriĭ. Se pregăteşte o lume maĭ bună. Cine va veni în această lume maĭ bună aducînd ceia ce e maĭ bun în sufletul său, acela va birui; iar cine va aduce din îndelungata noapte morală a omeniriĭ toate stafiile de ură care aŭ străbătut-o şi aŭ stăpînit-o, acela este condamnat prin însăşĭ răutatea sa, prin însăşĭ insociabilitatea sa internaţională, la peire. (Aplause îndelung prelungite, călduroase ovaţiĭ.)

Stenografiat de H. STAHL.

www.dacoromanica.ro

VERIFICAT
1987

www.dacoromanica.ro